

працевлаштуванні та спонукатимуть роботодавців до подальшої плідної співпраці. Отже, вища освіта відкриває нам безліч цікавих можливостей та пропозицій щодо їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон (2014). Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон (2017). Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон (2019). Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон (2021). Про вищу освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Наталія КАНТОР
(Дрогобич, Україна)

ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення в Україну російського агресора, що зумовило запровадження воєнного стану на всій території нашої держави, спричинило руйнівні наслідки практично в усіх сферах суспільного життя. Суттєво постраждала, зокрема, сфера освіти, яка зіткнулася з безпрецедентними викликами. Серед найбільш гострих проблем, які переживає система вищої освіти України через війну, З.Я. Шацька, базуючись на аналітичних матеріалах, виокремлює такі, як: «загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини, масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики; вимушене масштабне переміщення

учасників освітнього процесу в межах України та закордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу, зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту, загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським студентам, порушення безперервності освітнього процесу та ін.»[1, с. 53].

Усі ці проблеми повною мірою стосуються і вищої юридичної освіти в Україні, яка ще до початку війни переживала не найкращі часи і потребувала «капітального ремонту ... для успішного проведення реформ в Україні. Надодаток до всіх необхідних юридичних навичок та знань, сучасний правник повинен розуміти природу права та філософію прав людини, роль бюрократії, глибоке усвідомлення механізму розподілу державної влади, а також знання соціології, психології та етики» [2, с. 9]. Але варто зауважити, що саме поняття «вища юридична освіта» досі не має чіткого законодавчого визначення, хоч у Конституції України, у законах України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд України», «Про нотаріат», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» та ін. використовується термін «вища юридична освіта» («повна вища юридична освіта») серед вимог до осіб, які можуть обіймати відповідні посади. Згідно із Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд», вищою юридичною освітою вважається «вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку»(ч. 3 ст. 65) [3], аналогічне тлумачення містить і Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 6 ст. 69) [4]. Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду підтверджено, що особа може обіймати посади або провадити види діяльності, кваліфікаційні вимоги до

яких передбачають наявність повної вищої або вищої юридичної освіти, здобувши ступінь магістра за спеціальностями «081 Право» або «293 Міжнародне право» [5]. Вочевидь, реформування юридичної освіти має бути спрямоване на закріплення єдиних вимог до фахових компетентностей юристів з метою удосконалення їх підготовки в закладах вищої освіти. Це завдання не втрачає актуальності навіть в умовах воєнного стану.

Сутність поняття «професійна компетентність юриста» доволі чітко й лаконічно розкриває О. Федоренко: «це інтегративна якість особистості фахівця, що поєднує наявність юридичних знань та вмінь з різних галузей права, професійно важливих якостей для ефективного виконання професійної діяльності з дотримання прав і свобод людини» [6, с. 91]. Формування професійної компетентності має організований, цілеспрямований характер і здійснюється у процесі фахової підготовки студентів у закладах вищої освіти. За матеріалами аналітичного звіту С. Мудрука, «кількість ЗВО, що дійсно готують правників в Україні, чиїх випускників можна зустріти на ринку праці, не перевищує 136» [2, с. 15].

З початком російської агресії проти України виникли проблеми щодо організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, що спонукало Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи державної влади і суспільство загалом до оперативного їх розв'язання. Зокрема, для створення безпечного освітнього середовища значна кількість закладів вищої освіти з областей активних бойових дій була переміщена: «станом на 1 серпня 2022 р., згідно з оперативною інформацією МОН, з урахуванням першої хвилі переміщення у 2014 р., переміщень зазнали 29 ЗВО та 64 відокремлених структурних підрозділи ЗВО державної, комунальної й приватної форм власності» [7, с. 165], серед них і заклади, в яких здобувають вищу юридичну освіту, наприклад, Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» тимчасово переміщений із

Херсона до Миколаєва і розміщений на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова [7, с. 166].

Упродовж усього періоду російського вторгнення освітній процес у закладах вищої освіти проходить у дистанційному або змішаному форматі, залежно від безпекової ситуації. Це стало своєрідним каталізатором модернізації освітньої діяльності, зокрема, активізації нових, інформаційно-комунікаційних освітніх технологій, певного досвіду використання яких учасники освітнього процесу вже набули під час пандемії Covid-19. Однак і тут були проблеми, пов'язані із відсутністю Інтернету, або обмеженими можливостями підключення до нього як викладачів, так і здобувачів вищої освіти тощо. Багато здобувачів вищої освіти не мають повної змоги навчатися навіть дистанційно, оскільки займаються волонтерською діяльністю, перебувають у підрозділах територіальної оборони, працюють тощо. У будь-якому разі необхідно забезпечити опанування ними навчального матеріалу шляхом самостійної та індивідуальної роботи, відповідно потребує коригування навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Поділяємо також думку О.М. Будяченко про те, що «одним із завдань вищої юридичної освіти в умовах воєнного стану є підтримання рівня якості викладання та зацікавленості здобувачів у навчанні. Досягненню зазначеної мети сприятиме впровадження у навчальний процес нових підходів до викладання» [8, с. 49]. Зокрема, дослідниця аргументовано доводить необхідність нового структурування лекційного заняття та широкого використання цифрових технологій при цьому.

Варто наголосити, що, крім знань, здобувачі вищої юридичної освіти у процесі навчання повинні набути відповідних практичних навичок. У цьому плані відзначимо діяльність юридичних клінік, які функціонують відповідно до Типового положення про юридичну клініку закладу вищої освіти України

і мають своїм завданням передовсім надання студентам можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом, а також створення місць для проходження студентами навчальної та виробничої практики [9]. Крім того, як слушно зауважують О.О. Орлова та Д.О. Замула, «з першого дня повномасштабної війни Росії проти України набирає все більших масштабів діяльність юридичних клінік, спрямована на надання безоплатної правової допомоги» [10, с. 150].

Додамо, що Асоціація юридичних клінік України (АЮКУ) анонсувала створення спеціалізованої юридичної клініки з питань, пов'язаних з війною, зокрема, щодо репарацій та компенсацій українцям за втрачене майно внаслідок збройної агресії Росії проти України. З цією метою був проведений відбір серед юридичних клінік України, з-поміж п'яти заявок обрали юридичну клініку Сумського державного університету. Відтак планується запуск спеціалізованої юридичної клініки у Сумах: «як працівники, так і студенти клініки пройдуть спеціалізоване навчання, почнуть працювати з менторами, а також отримають фінансову підтримку для подальшої організації роботи клініки» [11].

Отже, російська агресія та введення в Україні воєнного стану стали новими викликами для сфери освіти загалом і вищої юридичної освіти зокрема. Незважаючи на ці виклики, залишаються незмінними завдання набуття здобувачами вищої юридичної освіти як загальних (універсальних) компетентностей, важливих для їхнього особистісного розвитку, так і фахових (спеціальних), необхідних для подальшої професійної діяльності. Досягнення поставлених завдань на практиці забезпечується всіма учасниками освітнього процесу, що підтверджує життєздатність національної системи освіти, орієнтованої на входження в європейський освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шацька З. Я. Адаптація закладів вищої освіти України до умов воєнного стану. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 жовтня 2022 р.). Київ : КНУТД, 2022. С. 53–54. URL:<https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/20211>
2. Мудрук С. Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. Київ : Ваіте, 2018. 168 с.
3. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду № 826/9779/17 від 24.04.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81431657>.
6. Федоренко О. Зміст професійної компетентності юриста. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2018. № 1 (20). С. 87–93.
7. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.
8. Будяченко О. М. Досвід проведення лекційних занять із дисциплін кримінально-правового циклу для здобувачів вищої юридичної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матер. всеукр. наук.-педагог. підвищ. кваліф., 3 травня – 13 червня 2022 р. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 49–52. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/5133>
9. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України : *Наказ МОН України* від 03.08.2006 № 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>
10. Орлова О.О., Замула Д.А. Діяльність юридичних клінік в умовах воєнного стану. *Юридична клінічна практика: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22 листопада 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 148–150.
11. Спеціалізована юридична клініка з питань, пов'язаних з війною. *Асоціація юридичних клінік України*. 16.05.2023. URL:<https://legalclinics.in.ua/obrano-yurydychnu-kliniku-shho-spetsializuvatymetsya-na-pytannya-pov-yazanyh-iz-vijnoyu/>